

“AAN WIE ZIJN NAAM IN DIT CLEYN BOECXEN SET...” De poëziealbums van repressiegevangenen

Het *Gebed voor het Vaderland* van Remi Piryns en Gaston Feremans, *Mensen achter de dijk* en *Hoe de zwarten in de hemel kwamen* van Filip De Pillecyn, *Tarara in B-klein* van Omar Waegemans, het zijn maar een handvol voorbeelden van de literaire productie die in de interneringskampen na de Tweede Wereldoorlog ontstond. Talloze oefeningen in poëzie en proza werden neergepend op papier aangeleverd door familie, vrienden, advocaten of het kampbestuur zelf. De meeste verzen en gedichten verwerkten de gevangen in brieven en dagboeken of bundelden ze in schriftjes. Sommige van die poëzieschriften werden verrijkt met schetsen, tekeningen en teksten van medegevangenen en groeiden soms uit tot kleurrijke poëziealbums.

R. Piryns schreef in het kamp van Lokeren *Het Gebed voor het Vaderland*, getoonzet door zijn medegevangene G. Feremans. [ADVN, VTB331]

Het poëziealbum of poesiealbum associeert men normaal gezien niet met het gevangenisleven, maar eerder met de onbezorgde kindertijd waarin vrienden en familie

worden uitgenodigd om een al dan niet voorgedrukt boekje te voorzien van rijmpjes en tekeningen. De traditie van het poëziealbum is echter eeuwenoud en kent zijn oorsprong in het Duitse universiteitsmilieu van de 16de eeuw.

Rondreizende studenten en professoren verzamelden in hun bijbel – later in speciaal daarvoor gedrukte boekjes – citaten, spreuken en (hand)tekeningen van hun collega’s. Een dergelijk *Stamm-buch* of *album amicorum* werd door de jaren heen steeds rijker geïllustreerd en groeide uit tot een statussymbool, een staalkaart van het persoonlijk netwerk van academici, handelaars en kunstenaars. In de 19de eeuw vond het genre

Tekeningen uit het poëziealbum van J. De Ruyver, kamp van Lokeren, 1946. [ADVN, AC837]

ingang bij de jonge dames van de burgerij en werden de boekjes luchtiger van aard met zeemzoete gedichten, idyllische illustraties en allerhande huisvlijt. In de loop van de 20ste eeuw evolueerde het poëziealbum verder naar het welbekende vriendenboekje voor kinderen van de lagere school.

De poëziealbums van de repressiegevangenen sluiten aan bij de traditie van het *album amicorum*. De bundeling van gedichten en tekeningen betekent in de eerste plaats een herinnering aan medegevangenen, maar is tevens een referentielijst voor een persoonlijk netwerk. Jan De Ruyver formuleert het als volgt: “(...) op de eerste verjaring van mijn aanhouding, heb ik me voorgenomen in dit boekje aandenken te verzamelen van trouwe kameraden en strijdbroeders die mij in tijden van nood geholpen hebben de beproevingen te doorstaan, en morgen, schouder aan schouder, net als vroeger, samen zullen stormen daar waar de plicht ons roepen zal”.

Tekeningen uit de poëziealbums van A. Aerenhouts, interneringscentrum Hemiksem, 1947, A. Willem, interneringscentrum Hemiksem, 1946 en J. De Ruyver, interneringscentrum Lokeren, 1946. [ADVN, D18700(4/1), D244(3) en AC837]

De albums kunnen dan ook een interessante bron vormen voor de studie van netwerken in kringen van voormalige collaborateurs. Weliswaar met de kanttekening dat in veel gevallen het contact met celgenoten verwaterde nadat men terug in vrijheid was gesteld.

Ook vormelijk volgen de poëziealbums de historische traditie. De boekjes, af en toe met de opdruk *Poésie*, zijn een verzameling van uiteenlopende teksten (gedichten, liederen, verhalen en anekdotes) die worden afgewisseld met illustraties (potlood- en pentekeningen, kalligrafie, schilderijtjes). De thema's die worden aangeraakt zijn voornamelijk alledaags (familie, vriendschap, landschappen) of religieus geïnspireerd. Bijzonder zijn de afbeeldingen die een inkijk bieden in het leven in de interneringskampen of de ideologische achtergronden van de gevangenen die zich uit door Vlaams-nationale of Groot-Duitse symboliek. Het niveau van de teksten en de illustraties is eerder amateuristisch. Een uitzondering daarop zijn de poëziealbums van gevange-

nen uit het hechteniskamp Lokeren, een interneringscentrum met een grote concentratie van kunstenaars.

Vanwege de grote emotionele waarde blijft dit erfgoedstuk vaak lang na het overlijden van de maker in familiebezit. Doorheen de jaren heeft het ADVN wel een tiental poëziealbums kunnen verwerven, meer bepaald de albums van Albert Aerenhouts, Willy Antoine, Gilbert Bijmens [kopie], Jozef De Langhe, Jan De Ruyver, Flor Dupré, René Gaspar, Karel Halsberghe, Albert Moortgat, Omaar Mortier, Jozef Uyttersprot [kopie], Jozef Vandenberghe en Omar Waegemans. Het merendeel van deze stukken bevindt zich in het Fonds Repressie (BE ADVN AC422). **[TOM COBBAERT]**

Tekeningen uit de poëziealbums van A. Willem, interneringscentrum Hemiksem, 1948 en J. De Ruyver, kamp van Lokeren, 1946. [ADVN, D244(3) en AC837]

Bronnen bij deze bijdrage: Fonds Repressie (BE ADVN AC422), Archief Willy Antoine (BE ADVN AC31), Archief Jozef De Langhe (BE ADVN AC506), Archief Jozef Uyttersprot (BE ADVN AC512), Archief René Gaspar (BE ADVN AC618), Archief Omaar Mortier (BE ADVN AC666), Archief Hekalo (BE ADVN AC837); K. Thomassen e.a., *Alba amicorum. Vijf eeuwen vriendschap op papier gezet. Album amicorum en het poëziealbum in de Nederlanden*, Den Haag, 1990; K. Verbruggen, Bronnenmateriaal uit de interneringskampen na WOII. Poëziealbums, partituren, schetsen en tekeningen, in: *ADVN-Mededelingen*, nr. 35 (2012), p. 10; K. Aerts, *Repressie zonder maat of einde? De juridische reïntegratie van collaborateurs in de Belgische staat na de Tweede Wereldoorlog*, Gent, 2014.

